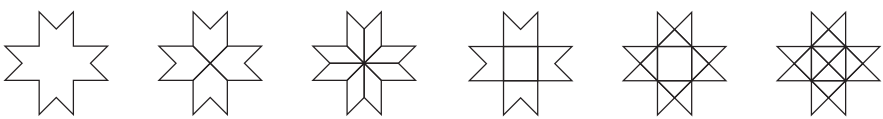

Åttebladsstjernens universelle tiltrekningskraft

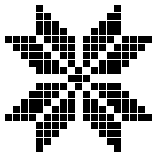
Symbolsk geometri:
Nordmenn anser selburosen som vår egen nasjonalskatt. Men det er det også mange andre land som gjør.

Motetriktige
Ukebladet Aktuell slo i sitt påskenummer i 1947 fast at Selbu er selbuvotenes hjemsted. Men den geometriske stjernen i mønsteret har en lang og verdensomspennende historie.
Foto: Aktuell/NTB

Trendsetter
Marit Emstad anses som opphavet for Selbus strikkekultur.
Foto: Wikipedia
Montasje: Ap Innsikt

Jessica Furseth
Journalist

Den ligner en rose, en snøkrystall, en stjerne eller en sol – og vi kaller den *selburose*. De fleste nordmenn kjenner mønsteret godt fra votter og strikkesensere, og det er et stolt og tradisjonsrikt symbol på norsk identitet.

Men selburosen er et internasjonalt fenomen. Og ute i verden er den oftest kalt åttebladsstjernen. Vi vet ikke hvor gammel den er, eller hvem som brukte den først. Den norske selburosen har sin opprinnelse i en åttebladsstjerne fra Midtøsten som er over tusen år gammel. Den spredte seg utover og slo rot over hele Europa. Symbolet er også blitt funnet i Sør- og Nord-Amerika i artefakter fra rundt år 1500, og oppsto der muligens spontant.

Stjernen er en geometrisk form som er lett å lage, men komplisert nok til å være interessant. Åttebladsstjernen er å finne i arkitektur, håndverk og religiøs symbolikk verden over, som et hint om en felles kulturarv. Men gjennom århundrene har mange av de kulturene som hadde adoptert den, begynt å anse åttebladsstjernen som sin egen. Men uansett hvor du finner den, har åttebladsstjernen beholdt sin essens. Den står alltid for gode ting – alt fra beskyttelse, kjærlighet, guddommelighet til en ny begynnelse. Åttebladsstjernen har en egen evne til å innynne seg hos alle den treffer.

Bygda som strikket

Selbu, bygda i Midt-Norge som ga navn til åttebladsstjernen vår, ligger utenfor allfarvei, sørøst for Trondheim. *Selbu Husflidscentral* er bygdas kultursenter og museum for strikkekunsten, og vitnesbyrd om en hjemmeindustri som ble en livsnerve. – Strikking var livsnødvendig for selbyggeren i en periode tidlig på 1900-tallet og fremover, faktisk til langt ut på 1960-tallet. I 1950 vet vi at over to tusen folk satt og strikket for å skaffe mat på bordet i Selbu. De tok ofte ut lønnen i mat, forteller styremedlem i *Selbu Husflidscentral*, Anne-Lise Valle under en omvisning i lokalene. Husflidscentralen ble etablert på 1930-tallet for å sikre kvaliteten, samt koordinere vottesalg i et nettverk som strakte seg verden over.

Selbuvotten var ideen til Marit Emstad, en budeie født i 1841 som var bare tenåring da hun strikket de første «rosevottene». Det skal ha blitt oppstyr i kirken da hun ankom med sine nye votter – og alle ville lage sin versjon. Det er faktisk over 500 ulike selburoser, oppkalt etter steder, motiver og folk i Selbu, deriblant kallarsrøse, bukkhånnrose, mothjartrose og innbærrose. Emstad tildeles æren for å ha oppfunnet den unike selbuvotten, men hun hevdet aldri å ha funnet opp selburosen. – Marit (*Emstad*) sa hun hadde kopiert noe hun fant brodert på en duk i kirken, sier Valle.

Et symbol for beskyttelse

Den norske selburosen kan spores tilbake til silketrøyer med åttebladsstjerner som ble importert fra middelhavsområdet på 1600-tallet. De var nattskjorter som også ble brukt som begravellesplagg. – Disse stjernene skulle symbolisere oppstandelsen, forteller Annemor Sundbø, forfatter av «Koftearven: Historiske tråder og magiske mønstre». Nordmenn tok i bruk strikkepinnene når de skulle lage sine egne stjerneskjorter, og snart ble dette nye motivet populært på klær for soldater. – Da kan vi begynne å forstå symbolet som noe som gir mot, samt beskyttelse, en slags ledestjerne. Da stjernen kommer dypere inn i norsk tradisjon, ble den i mange dialekter kalt en rose. Den ble knyttet til kristen kultur, fordi roser er symbol på både Jesus og kjærligheten, sier Sundbø. Hekseforfølgelsene gjorde i sin tid at tilknytningen til kristendommen ble veldig viktig når folk lette etter symboler de kunne bruke i håndarbeid. – Folk var veldig redde for å gå utenom, men alle symboler som ble brukt i kirker, var trygge. Selburosens mange navn forteller en historie. Kvinner i barsel brukte blant annet «Mariastjernen» for å be om beskyttelse fra jomfru Maria. Lutharane skulle ikke ha helgener, men kvinner ønsket en budbringer til å formidle deres smerte til Vårherre.

Votteflora
Selbu Husflidscentral er et museum for bygdas strikkekunst.
Foto: Jessica Furseth

Tirret Husfliden
Statoil og senere Equinors nye logoer ble anklaget for å rappe Husflidens identitet. Selskapet sponset Husfliden for å slippe søksmål.

Estiske varianter
I Estland ble åttebladsstjernen revitalisert etter at landet ble selvstendig i 1991.
Foto: Estlands nasjonalmuseum

Åttebladsstjennens universelle tiltrekningskraft

» **For å finne veien hjem**
I Estland heter åttebladsstjernen *kaheksakand* (åtte hjørner) og har tre betydninger.
– Den helbreder, den beskytter mot alt ondt, og den bringer hell, sier Tuuli Tubin McGinley, utstillings- og programansvarlig ved *Estlands nasjonalmuseum* i Heimtali. Etter at landet i 1991 løst seg fra Sovjetunionen, oppsto en fornyet interesse for estiske nasjonal-symboler.
– I dag ser vi på *kaheksakand* som et gammelt symbol som føles godt og nødvendig å bruke, sier McGinley, som mener at symbolet oppsto spontant i regionen, og at åttebladsstjernen stort sett har vært i bruk i ikke-religiøse sammenhenger i Estland.
– I gamle gårdshus finner vi ofte symbolet over dører og vinduer. Det skulle vise sjelene til de døde at de var velkomne på besøk. Det skulle også hjelpe til å finne veien hjem igjen om man gikk seg vill i skogen.
Den sterkeste fellestråden som knytter sammen verdens ulike åttebladsstjerner, er beskyttelse. Noen ganger er det bokstavelig: Tegn figuren og den viser deg veien. Andre ganger er det symbolsk, som en strikkes bønn. For en steinhugger med behov for et mønster som kan utvides eksponentielt, kan den også være nyttig.

Marokkansk mosaikk Åttebladsstjernen preger mange marokkanske zellij-fliser. Foto: Aga Khan-museet i Toronto

Islam har restriksjoner på avbildning av folk og dyr, så kunstnere velger ofte kalligrafi, planter og linjemønster. Også stjerner er trygge valg.
– Åttebladsstjernen bærer et ekko av universets skjulte geometri. Alt starter fra ett punkt, med den første formen du tegner, og resten utfolder seg derfra. Dette kan gjenspeile islams konsept om enhet i mangfold, sier Bita Pourvash, assisterende kurator ved *Aga Khan-museet* i Toronto i Canada.
På arabisk heter åttebladsstjernen *shamsa* som også betyr sol – i islamsk mystikk er lys et symbol på det hellige. Men det er vanskelig å gi én enkel betydning til symbolet i islamsk kunst, og Pourvash presiserer at mye er tolkning.
I Marokko finner vi åttebladsstjernen i fargerike *zellij*-fliser, i Iran og Tyrkia finnes de utskåret i tre-dører, og i Spania er de overalt i taket på Alhambra-palasset. Men det er uvisst om åttebladsstjernen har islamsk opprinnelse. En av de eldste eksemplene er fra det niende århundret, fra et muslimsk dynasti i Samarra i Irak. Men Bita Pourvash påpeker at steinhuggerne ikke nødvendigvis var muslimer, og at de godt kunne ha brakt med seg symbolet fra andre kulturer.

Et folk laget av stjerner
Da åttebladsstjernen ble tatt i bruk av urfolket lakota i Nord-Amerika, fikk den også en ny mening.
– Den representerer morgenstjernen – en ny dag, visdom og forståelse. Vi bruker den til å markere nye begynnelse, sier LaRayne Woster, kulturrådgiver ved *St. Joseph's Indian School* i Chamberlain i Sør-Dakota.
Lakota-folket kaller seg stjernefolket – stjerner står sentralt i tradisjonell lakotamytologi og -kunst. Deres quitede stjerne-tepper domineres av en åttebladsstjerne, supplert av ulike andre symboler. Stjennens åtte kanter representerer de fire livsfasene – barndom,

Islamsk skattkiste Åttebladsstjernen er et mye brukt symbol for islams konsept om enhet i mangfold.
Foto: Aga Khan-museet i Toronto

Urfolkstjerne Fra v.: perledekorasjon fra 1830-årene tilhørende en kriger fra shawnee-stammen, antagelig fra en brystplate, et hodeplagg eller pannebånd. I midten: Drømmefanger tilhørende ojibwe-folket.
Foto: Getty Images/ Istockphoto

Stjerne-teppe «White Bison Star», lakotastjerne-teppe laget av Lula Red Cloud, fra utstillingen *Native American Star Quilts* på International Quilt Museum i Nebraska.
Foto: interntaional-quiltsmuseum.org

Landet som lette etter seg selv
Norge omfavnet selburosen ikke lenge etter at grunnloven ble skrevet i 1814, da vi ville finne oss selv og det «ekte» norske. Nasjonalromantikken bruste mens det ble samlet inn eventyr, dialekter, kunst og håndverk. Så strikkes Marit Emstad et par vatter, og nordmenn utvandret til USA, mange med selburoser i sekken. Vesterheim, det norsk-amerikanske museet i Iowa, har mange selburoser i samlingen.
– Strikketøy ble tatt vare på fordi det var betydningsfullt, sier Laurann Gilbertson, hovedkurator hos Vesterheim.
Nordmenn i USA hadde god anledning til å bevare sin kultur, delvis fordi de fikk mer spillerom, forklarer Gilbertson. Som hvite og hardtarbeidende protestanter ble de ble ansett som «gode» immigranter.
Selburosen fikk et skikkelig oppsving da nordmenn introduserte skisporten til USA. I 1939 ble selbu-vatter avbildet i skimagasinet *Ski Illustrated*, og alle med ski-dilla ville ikle seg strikk med snodige stjerner. Dermed fikk selburosen nok en betydning, som symbol på natur og friluftsliv.
Selburosen føles erkenorsk, men er altså ikke unik for Norge. Den er et internasjonalt tungt ladet symbol med en rekke ulike betydninger. Åttebladsstjernen er benyttet som et redskap for myk makt, uten å vite hvor den kom fra. Men stjernen beholdt alltid sin karakteristiske form.
Og uansett hvor i verden vi treffer på den, vil vi gjenkjenne den fordi norsk håndverk fra en avsidesliggende bygd har røtter ut i verden.

Stolt kulturarv Selbus kommunevåpen viser tre svarte selburoser på grå, hvit eller sølvfarget bunn. Den stiliserte roseblomsten symboliserer selbustrikkens sentrale rolle i bygdas kulturarv. Våpenet ble godkjent 1991.